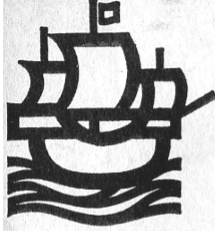
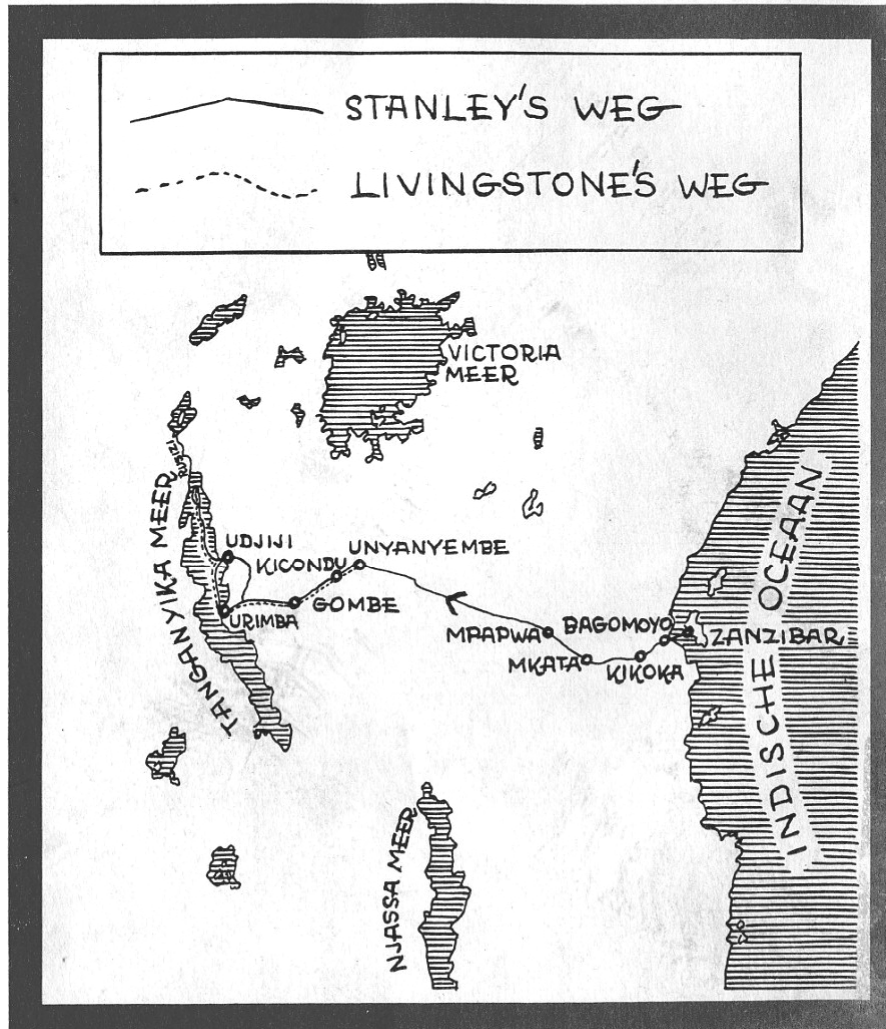

Een reeks omvat tien deeltjes van 32 blz., geïllustreerd. Prijs per reeks : 100 fr.; per deeltje : 20 fr. Bij globale afname van tenminste 12 abonnementen kan telkens na ontvangst van een deeltje betaald worden.

De historische controle van deze verhalen en van de illustratie beperkt zich uiteraard tot het vermijden van grove vergissingen en verouderde voorstellingen betreffende feiten, personen of toestanden, waarover een wetenschappelijke traditie bestaat. Auteurs kunnen voor alle inlichtingen van redactionele aard zich wenden tot de redactiesecretaris, de heer C. Verleyen, Lakenmakerstraat 249, Mechelen en voor inlichtingen van historische aard tot de heer F. Smekens, Lodewijk Ontropstraat 6, Antwerpen.

Tekeningen : A. Panis

Omslagontwerp : C. Overberghe

LO VERMEULEN

stanley vindt livingstone

HISTORISCHE VERHALEN

ZEVÉNTIENDE REEKS Nr. 3

LO VERMEULEN

stanley vindt livingstone

1969 / DE SIKKEL — ANTWERPEN

De Sikkels

WOORD VOORAF

Honderd jaar geleden wist men in Europa nog maar weinig af van Centraal Afrika. Op dat ogenblik was zelfs nog niet bekend waar de bronnen van de Nijl lagen.

Een van de ontdekkingsreizigers, die tot in het gebied van het huidige Congo doordrongen, was de Engelse zendeling Livingstone. Hij vond er een geheimzinnig land, waarvan de bewoners veel te lijden hadden van de Arabische slavenhandelaars.

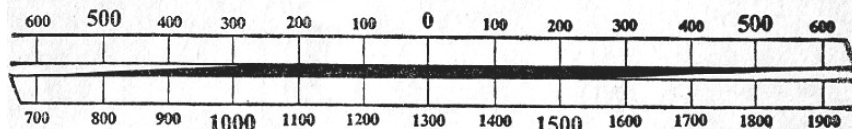
Toen men in 1870 geruime tijd zonder nieuws was over Livingstone, stuurden twee Amerikaanse kranten Stanley uit om hem te zoeken. Stanley (journalist en avonturier) slaagde erin, Livingstone op te sporen. Hij maakte zelfs samen met hem een ontdekkingstocht.

Tot zover kun je de geschiedenis in dit boekje lezen. Stanley ging later nog twee keer naar Centraal Afrika. Hij kreeg veel steun van koning Leopold II van België. In 1885 werd Congo als onafhankelijke staat erkend met Leopold II als koning. Later is Congo een kolonie van België geweest.

Sedert 1960 is het land weer onafhankelijk.

De reizen van Livingstone en Stanley zijn dus ook voor de geschiedenis van ons eigen land wel belangrijk geweest.

TIJDSHEMA

STANLEY VINDT LIVINGSTONE

D/1969/0028/186

© 1969 Copyright. Uitgeverij De Sikkel n.v., Lamoriniërestraat 116, Antwerpen.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the publishers.

1. LIVINGSTONE

Chitoka in Udjiji... Chitoka, marktdag, op het zandige plein bij het wijde Tanganyikameer. Taterende, twistende en sjacherende negers in veelkleurige lendendoeken krioelden er door elkaar. Uit alle delen van het land waren ze gekomen. Vrouwen, uit de omgeving van Udjiji, liepen gebogen onder de zware lasten van gedroogde cassave¹ en aardenvaatwerk. Vooral die met de bruinrode, aardenvaatjes hadden het erg druk. Ze klopten met hun knokkels op de stenen buiken van hun koopwaar om te laten horen dat er geen barsten in zaten. Kooplieden uit Boeroendi brachten grote kruiken mee, vol dikke, roodachtige palmolie. Uit de zoutmoerassen van Uvinza en Uha voerden magere, langbenige negers zout aan, netjes in schors en bladeren verpakt. Vissers uit Ukaranda en Kaole ruilden hun vis tegen rode en blauwe kralen, die als betaalmiddel dienst deden. Uit Ugoma en Boeroendi kwamen de Wagoma en Warundi in hun slanke prauwen aangepaddeld. De prauwen waren nieuw en sterk. Ze zouden ze verkopen voor veel cassave, bananen, mooie kralen en prachtige lappen dure kledingstof. Arabieren van de verre zee kust liepen plechtig in hun lange, witte gewaden door het gewoel, op zoek naar een gunstig koopje.

Aan de rand van het marktplein, in de schaduw van de brede bladeren van een banaanboom, stond een blanke. Hij zag er erg ziek en oud uit. Zijn rode jas en grijze broek waren erg gelapt en hingen los om zijn vermagerd lichaam. De klep van een verschoten, blauwe pet, wierp een schaduw over zijn ogen. Je kon niet zien of ze blij of treurig stonden. Je zag alleen zijn sterke, rechte neus, zijn grijze bakkebaarden en de knevel boven zijn vriendelijke mond. Je zag ook wel de plooiën en groeven, die ziekte en honger om die mond getrokken hadden.

¹ Cassave: meel verkregen uit geperste wortels van maniok.

Gebogen, leunend op zijn wandelstok, keek hij naar de schreeuwende negerinnen, die hemel en aarde en al hun voorvaderen en goden te hulp riepen om de degelijkheid van hun koopwaar te bewijzen. Een vreemde man... De „Rivierzoeker” noemden de negers hem. Zijn naam was David Livingstone, de man over wie heel de beschaafde wereld zich ongerust maakte... de man die spoorloos in de onbekende binnenlanden van Afrika was verdwenen, op zoek naar de geheimzinnige bronnen van de Nijl.

David Livingstone keek naar het bonte gewemel van het marktplein. Tenminste zijn ogen keken. Zijn gedachten waren ver weg, ver over het reusachtige meer voor hem, ver in het prachtige land, dat de negers Manyema noemden. Hij dacht aan precies zo'n marktdag, enkele maanden geleden in Nyangwe, een stad diep in Manyemaland, aan de oever van de Lualaba. 15 juli 1871... Hij zou die dag nooit vergeten. Reeds toen was hij ziek en erg verzwakt. Toch wilde hij verder. Hij wou de rivier oversteken, verder doordringen in dit onbekende land, waar nog geen blanke vóór hem was geweest. Hij wilde verder naar de bronnen van de Nijl zoeken. Ja, dat alles wilde hij, maar... de inboorlingen weigerden prauwen te geven om hem en zijn dragers over de stroom te brengen. Dugumbe, de machtige Arabische handelaar, beloofde wel hulp. In werkelijkheid stuurde hij zijn slaven onder de inboorlingen, om leugens over Livingstone te vertellen: Livingstone was een groot tovenaars en zou hen ziek maken, vertelden ze. Hij zou de sorgo¹, de rijst, de maniok² en de bananen doen verdorren; hij at mensenvlees... De zwarten geloofden al die dwaze verzinsels, want had deze vreemde mens de witte kleur van hun boze geesten niet? De Arabieren en hun volgelingen zelf bleven steeds vriendelijk en behandelden hem zelfs met eerbied. Spoedig zou hij hun ware aard leren kennen...

15 juli... een snikhete dag. Op het zandige marktplein van Nyangwe waren wel 1500 mensen bijeen, bijna allemaal vrouwen. De Manyema stelden er een eer in, nooit marktgangsters lastig te

¹ *Sorgo*: een graansoort.

² *Maniok*: een eetbare wortel, waaruit meel gemaakt wordt. Met zulk meel bakken de negers platte koeken.

vallen. Zelfs in oorlogstijd konden de vrouwen ongestoord door vijandig gebied trekken om „chitoka” te houden.

Livingstone vond het dan ook eigenaardig, drie van de mannen van Dugumbe met geweren te zien. Dat was helemaal tegen de gebruiken in. Niemand mocht gewapend op de markt verschijnen. Heel even had hij nog gedacht dat de Arabieren de gewoonte van de bewoners van dit land niet kenden! Dan zag hij een van hen ruzie maken over de prijs van een magere kip. Ook dat was nog gewoon. Hij wilde al naar huis gaan, want de hitte was drukkend, toen er plotseling twee schoten knalden. Even viel er een doodse stilte en toen liepen de zwarten in dolle angst naar de beide uiteinden van het marktplein. De drie Arabieren vuurden telkens weer in de vluchtige menigte. Het ene uiteinde van het marktplein liep uit op een smalle inham van de Lualaba. Daar lagen de prauwen van de marktgangsters op het strand. Daar ook wachtte hen een andere groep gewapende mannen, die op hen vuurden. De inboorlingen sprongen gek van angst in hun boten, maar vergaten in hun wilde angst de paddels. Meteen was de kreek vol onbestuurbare prauwen. Veel vaartuigjes kantelden en zonken. De inzittenden verdronken of krabbelden terug aan land, waar honderden negers en negerinnen vochten om van de schietende Arabieren weg te komen. Anderen trachtten zwemmend een eiland midden in de rivier te bereiken. Na een tijd zag je een lange rij hoofden in het water. Ze hadden niet op de snelle stroming gerekend en de rivier nam de ongelukkigen mee, voorbij het eiland, verder... steeds verder... tot ze niet meer zwemmen konden en stil onder water verdwenen.

Aan de overzijde van de Lomami rezen witte rookpluimen in de gloeiende, blauwe hemel. Daar brandden de mannen van Tagamoyo, een vriend van Dugumbe, de dorpen plat. Ze vermoordden al wie zich verzette en namen de vrouwen en kinderen gevangen. Zij zouden op de slavenmarkten verkocht worden...

„Balghere, geluk zij met u!” vleide een zeemzoete stem. Met één ruk vlogen de gedachten van Livingstone van de bloedige marktdag in Nyangwe naar het vredige marktplein te Udjiji. De kleine Arabier met de gemene vosseogen, die voor hem stond en voor

alle zekerheid nog maar eens „Balghere” zei, was Sherif, de grootste dief uit een ras van dieven.

Voor Livingstone het binnenland introk, had hij deze Sherif zijn overblijvende voorraad parels en stoffen in bewaring gegeven. Toen hij uit Nyangwa terugkwam, broodmager van honger en ziekte, bleek het dat de schelm de goederen had gestolen en verbrast. Sherif leidde nu een lekker leventje. Zijn slaven hadden hun inkopen op de markt gedaan en droegen fruit, verse vis en melk naar het weelderige huis van hun meester.

Sinds Livingstone uit Manyma terug was, kwam de Arabier hem elke dag begroeten, hem een hand geven en geluk toewensen. Iedere keer als hij met neergeslagen ogen afscheid nam, zei hij: „Ik zal voor u bidden”.

„Balghere,” herhaalde hij nu voor de derde maal en stak zijn bruine, vuile klauw uit.

Livingstone keek het gluisperige mannetje met boze ogen aan.

„Als ik een Arabier was, sneed ik je handen en oren af voor je gemene diefstallen!” snauwde hij de geschrokken Sherif toe.

Ja, Sherif was eigenlijk maar een laf kereltje. De woede van de anders zo goedgehartige Livingstone bracht hem helemaal van de wijs. Hij ging dan ook haastig verder en vergat zowaar te groeten. De blanke man keek hem vol misprijzen na en wandelde naar zijn huis toe. Die zware, vaste stappen van Livingstone... nooit gehaast, onvermoeibaar... Stap... stap... stap... Duizenden kilometer hadden zijn sterke benen hem door onbekende streken van Afrika gedragen. Zendeling¹ en dokter, ontdekkingsreiziger en geleerde was hij. Voor ontelbare negers had hij de goede dingen van zijn geloof, het christelijk geloof, gepredikt: elkaar liefhebben, elkaar helpen, medelijden hebben met de zwakken... Ontelbare zwarte mensen hadden vertrouwen in hem en waren met hun zorgen en ziekten bij hem gekomen. Nooit kwamen ze vergeefs. Zendeling, geneesheer, ontdekkingsreiziger, geleerde... En de laatste jaren, vurige strijder tegen de schandelijke slavenhandel.

Stap... stap... stap... Hij hoorde de plof van zijn zware schoenen in het rode zand. En hij dacht aan de voeten van die arme

¹ Livingstone was een protestants geestelijke.

vrouwen en kinderen uit Nyangwe. Stap... stap... stap... In einde-loze rijen trokken ze achter elkaar verder, over de slingerende, smalle paden, waarlangs de slavenkaravanen naar Udjiji trokken. Stap... stap... stap... Naakte voeten maakten die paden. Udjiji was ver, de lasten zwaar, het eten... erg schaars. Velen stierven. Stok- en zweepslagen ranselden op de naakte ruggen wanneer ze onderweg, doodop, struikelden en neervielen. Al wie niet meekon, werd als een dier afgemaakt. Hij die wou vluchten werd achterhaald en voor de ogen van de anderen op de vreselijkste manier vermoord...

Livingstone bleef even staan. Hij voelde zich erg zwak en ziek. Hij had geen hoop meer, ooit naar Engeland terug te keren. Van Zanzibar aan de Afrikaanse oostkust kwamen geen brieven meer door. Van zijn kinderen in Engeland had hij sinds jaren niets meer gehoord. Zijn vriend Kirk, de Engelse consul in Zanzibar, scheen hem vergeten te hebben. Terugkeren naar de kust, langs de karavaanweg over Unyanyombe naar Bagomoyo was onmogelijk. Hij had immers geen parels of kledingstoffen meer om onderweg voedsel te kopen en dragers te betalen. Bovendien woedde er langs die weg een oorlog tussen de Arabieren en het gevreesde opperhoofd Mirambo, die de karavanen aanviel en plunderde.

Stap... stap... stap... gingen de voeten van de blanke man. Slecht... S.s.lecht... siste het zand. Inderdaad, slecht ging het hem, zeer slecht. Geneesmiddelen had hij nodig en voedsel, dat hij kon verteren. Verse melk en wit tarwemeel in plaats van cassave en sorgokoeken. Nog enkele weken en zelfs dit onverteerbare eten zou ontbreken. Dan bleef er niets meer over dan eten te vragen aan de Arabieren of... te verhongeren. Livingstone bleef staan en keerde zich om. Tussen de palmbomen door glansde het meer en ver weg aan de overzijde lagen de Ukarambbergen en daarachter het grote, onbekende land, waarin hij dacht de bronnen van de Nijl te zullen vinden. Hij had het vreemde gevoel dat hij in dit land, achter de bruine bergen, zou sterven.

2. STANLEY GAAT OP ZOEK NAAR LIVINGSTONE

Livingstone wist het niet, maar er kwam hulp. Een reporter van een Amerikaanse krant, de New-York Herald, was uitgestuurd om de verdwenen zendeling te zoeken. De eigenaar van de krant had Stanley, zo heette de reporter, rijkelijk van geld voorzien.

In februari 1871 had Stanley een enorme karavaan van 192 man klaar. Behalve zichzelf zouden nog twee andere blanken aan het avontuur deelnemen: een Schot, Farquhar, en een Engelsman, Shaw. De Schot was eerste stuurman geweest aan boord van het schip dat Stanley van Bombay naar Zanzibar bracht. De Engelsman was eveneens een zeeman, derde stuurman op een Amerikaans koopvaardijship.

Nu, na een tocht van vele maanden, zat Stanley helemaal alleen in zijn ruime tent, op één dagreis van Udjiji. Hij had vernomen dat Livingstone daar verbleef. Farquhar was dood en Shaw was in Unyanyembe achtergebleven.

Precies 235 dagen geleden was Stanley uit Bagomoyo aan de kust vertrokken. Honderden kilometer had hij afgelegd in volle regen-seizoen. Veertien dagen lang had het geregend, geregend zonder ophouden, dag en nacht. De rivieren overstromden het land. Tot aan hun nek in het koude water, hadden Stanley en zijn dragers urenlang door de slijkerige moerassen gewaad. Over heuvels en vlakten, door oerwouden en woestijnen, door en over gezwollen, wilde rivieren, steeds voorwaarts ging de karavaan. Farquhar en Shaw werden ziek. De benen van Farquhar zwollen zo erg, dat hij niet meer kon lopen. Shaw kreeg voortdurend aanvallen van malaria-koorts en moest gedragen worden. De beide zeelui hadden veel spijt dat ze de moordende tocht in dit ongezonde land begonnen waren. Ze verlangden naar zuivere zeelucht en naar het wiegen van een schip. Ze waren helemaal uitgeput en wilden rusten. Ze konden niet meer verder. Maar Stanley dreef hen steeds maar voort. En dan op een morgen...

Stanley wachtte om het ontbijt te laten opdienen tot Shaw en Farquhar er ook waren. Toen de beide mannen eindelijk ver-

schenen in de grote tent waar zij samen hun maaltijden gebruikten, zag Stanley dat er iets mis was.

„Goede morgen,” groette hij opgewekt.

De twee mannen keken hem niet eens aan.

„Ga zitten, mijne heren, ga zitten,” nodigde Stanley hen vriendelijk uit.

Hij gaf een teken aan zijn oppasser Selim om het eten op te dienen: gebraden geitevlees, gestoofde lever, aardappelen, pannekoeken en geurige koffie. De anderen zaten er als stenen beelden bij en spraken geen woord. Stanley werd boos, maar dwong zichzelf kalm en vriendelijk te blijven.

„Mag ik u verzoeken het gebrad te snijden en Farquhar te bedienen?” verzocht hij Shaw.

„Zo'n hondevlees!” riep Shaw grof.

„Wat zegt u?” vroeg Stanley verrast.

„Ik zeg, mijnheer, dat het een schande is zoals u ons behandelt,” barstte Shaw woedend los. „Ja, een echte schande. Ik zeg, dat ik van uitputting zal sterven. Wij dachten bedienden te zullen hebben om ons te verzorgen en ezels om ons te dragen, maar we hebben niets van dat alles. U laat mij heel de dag in de brandende zon marcheren. De hel is een koele en prettige plaats vergeleken bij dit land. De duivel mag me halen als ik niet liever daar zou zijn dan bij deze vervloekte karavaan. Dat is al wat ik u te zeggen heb, mijnheer.”

Stanley werd vuurrood. Hij was razend. Hij moest voorgoed een einde maken aan het gejammer van die twee. Zij brachten zijn plannen in de war.

„Luister goed, Shaw, en jij ook, Farquhar, luister goed. Het is waar dat we nu gebrek hebben aan ezels. Farquhar heeft de zijne doodgereden. De dieren die overblijven kunnen nauwelijks meer op hun poten staan. De arme dieren kunnen zo'n zware kerels als jullie niet dragen. Je weet dat ik verscheidene kostbare dingen heb moeten wegwerpen om de dieren te sparen. Daarvoor heeft het jullie echter nooit aan een rijdier ontbroken. Bedienden en oppassers hebben altijd de tenten voor jullie opgezet, het eten gekookt en het reisgoed gedragen. Jullie hebben elke dag met mij aan dezelfde tafel gezeten en hetzelfde eten gehad als ik. En jij, Shaw, jij hebt

het lef om me aan mijn eigen tafel te verwensen en te beledigen. Denk erom, ik ben hier de baas. Dit is geen land voor suikeren poppetjes, maar een land voor mannen. En denk er vooral om, dat jullie in mijn dienst staan en niet als mijn kameraden aan de tocht deelnemen."

„De duivel hale..."

Maar Shaw kreeg geen kans om te zeggen wie de duivel wel mocht halen. De harde vuist van de reporter kraakte tegen zijn kin en hij tuimelde achterover in het zand.

„Heb je misschien nog zin in zo'n muilpeer?" vroeg Stanley driftig.

Shaw krabbelde overeind en streek over zijn pijnlijke onderkaak. „Mijnheer," zei hij, „het is beter dat ik wegga. Ik ga geen stap verder met u mee."

„Zoals je wilt... Bombay!" riep Stanley. „Bombay!"

Een kleine, magere neger met een gerimpeld gezicht en een heel hoog voorhoofd kwam toegelopen. Hij was de hoofdman van de askaris, de begeleidende soldaten.

„Bombay, deze blanke wil ons verlaten. Vouw zijn tent op, haal zijn wapens, laat hem zijn reisgoed nemen en breng hem met een paar askaris buiten het kamp."

Bombay grijnsde zijn geel dieregebit bloot. Op een drafje ging hij de soldaten halen.

„En nu, mijnheer, zullen we maar afscheid nemen. U bent vrij en uit mijn dienst ontslagen."

Zonder nog een woord te zeggen, vertrok Shaw met zijn begeleiders.

„Laten we mekaar goed begrijpen!" zei Stanley nu tegen Farquhar. „We moeten door een dorre grasvlakte. We zullen vlug moeten marcheren, willen we niet van dorst omkomen. Je weet nu ook dat er geen ezel is om je te dragen..."

„Maar, mijnheer!" onderbrak Farquhar geschrokken. „Mijnheer, u weet toch dat ik niet kan lopen. Kijk in godsnaam eens naar die voeten en die benen van mij."

Vol medelijden legde Stanley zijn hand op de schouder van de arme man.

„Zou het niet beter zijn als je hier bleef, vriend? Ik zal eens

met het opperhoofd van het dorp praten. Ik geloof wel dat hij te vertrouwen is. Ik zal hem geschenken geven en hem zeggen dat hij goed voor je moet laten zorgen. Als je beter bent, kun je met een karavaan uit het binnenland weer naar Bagomoyo terug. Wel, wat denk je? Is dat niet het beste wat we doen kunnen?"

En zo bleef Farquhar in dat vreemde, wilde land achter. Veel later vernam Stanley, dat hij gestorven was. De inboorlingen hadden de dode in het woud geworpen, omdat ze niet wisten hoe een blanke begraven moest worden.

Shaw was enkele uren nadat hij uit het kamp gezet was, teruggekomen. Onderdanig had hij verzocht zijn plaats in de karavaan weer te mogen innemen. Zonder aarzelen had Stanley zijn hand uitgestoken en met een warme handdruk werd de kameraadschap hernieuwd. Tenminste... zo dacht Stanley. Dezelfde avond echter knalde een schot en een kogel floot door de tent rakelings langs hem heen. Geschrokken sprong hij van zijn veldbed op en liep naar buiten. Het kamp was in rep en roer.

„Wie heeft er geschoten?" bulderde Stanley.

„Het is Bwana Mdogo, de Kleine Meester " antwoordde een der manschappen.

Het was werkelijk Shaw, die wraak had willen nemen. Hij beweerde natuurlijk dat hij nergens van wist, maar de loop van zijn geweer was nog warm en toen Stanley er zijn pink in stak, werd die helemaal zwart van het kruid.

In juni kwam de karavaan in Unyanyembe aan. Daar vernam Stanley dat de krijgers van Mirambo de weg naar Udjiji versperden. De Arabieren maakten zich klaar voor het gevecht en vroegen of Stanley met zijn vele geweren en askaris niet wilde helpen om de wrede Mirambo te verjagen. Stanley stemde toe. Als Mirambo verslagen werd kon hij verder naar Udjiji, waar Livingstone het laatst gezien was. Alles liep verkeerd. De Arabieren werden verslagen. Voor Stanley was dat een ramp. Enkele van zijn dragers werden gedood, de anderen vluchtten en keerden niet meer weer.

De ene tegenslag volgde op de andere. Shaw had voortdurend koorts en ook Stanley had aanvallen van malaria. Het duurde drie maanden eer hij genoeg dragers had om de tocht voort te zetten. Maar Shaw kon niet meer mee.

Op de verdere tocht bleven ze zoveel mogelijk uit de buurt van de boma's¹ van Mirambo. Midden oktober was alle gevaar geweken. Op 3 november ontmoetten ze een karavaan uit Udjiji. Van hen vernam Stanley dat er een blanke man in Udjiji was aangekomen. Hij was erg ziek en oud. Hij kwam van heel ver uit Manyema. Dat moest Livingstone zijn! Nu kende Stanley rust noch duur. Voorwaarts! Zo vlug mogelijk naar Udjiji.

Het pad slingerde door een dichtbevolkte streek. Overal lagen kleine dorpen, met hutten, die er uitzagen als grote bijenkorven. Uha heette het land. Er was vrede. De dorpen waren niet, zoals overal elders in Afrika, door paalwerk omringd. Het laatste gedeelte van de tocht, de honderdvijftig kilometer die ze nog moesten afleggen beloofde een pleziertochtje te worden. Tenminste... zo dacht Stanley. De negerhoofden van de vele dorpen zouden het hem anders leren. Elk van hen eiste hongo, een tol, om door zijn gebied te mogen trekken. Gewillig betaalde hij de eerste keer. Hij kreeg de plechtige verzekering dat hij door de andere opperhoofden niet meer lastig gevallen zou worden.

De volgende dag werd de karavaan tegengehouden en een reusachtige neger, aan het hoofd van een vijftigtal krijgers, kwam Stanley tegemoet.

„Yambo, bwana! Goede dag, heer!"

„Yambo, Mutware! Goede dag, opperhoofd!" groette Stanley vriendelijk terug.

Het opperhoofd hurkte neer. De krijgers gingen achter hem zitten en legden hun wapens neer. Stanley gaf zijn dragers en askaris een teken. Allen legden hun balen en wapens op de grond en gingen in een halve kring rondom de blanke man zitten. Allen zwegen. Het was zo stil, dat je de vliegen kon horen zoemen.

Toen nam het opperhoofd het woord.

„Ik ben Mionvu, de grote Mutware van Kimenyi. De koning van Uha, die ginds in het dorp aan de heuvels woont, is machtiger dan ik. Hij stuurt mij om met u te spreken.

De Arabieren en de Wangwana², die over het gebied van onze

¹ Dorp met een muur van houten palen er omheen.

² Negers die het geloof en de gewoonten van de Arabieren hebben overgenomen.

koning trekken, geven hem geschenken. Waarom doet de blanke man dit niet? Waarom gaat hij voorbij ons dorp, waar hij toch voedsel kan krijgen en waar er schaduw is om te rusten en alles te bespreken, wat moet besproken worden. Wil de blanke soms oorlog? De koning van Uha is machtig, maar hij wenst vrede en vriendschap. Wat kiest de blanke dus : oorlog of vrede?"

De krijgers van Mionvu lieten uitroepen van goedkeuring horen, terwijl de mannen van Stanley dreigend morden.

„Mionvu, machtige Mutware van Kimenyi, gij vraagt me of ik oorlog wil. Heeft Mionvu ooit gehoord dat blanke mensen oorlog voeren met de zwarte? Blanke mensen verlaten hun land niet om tegen de zwarte mensen te vechten. Zij komen ook niet naar hier om ivoor of slaven te kopen. Zij komen om uw volk en uw land, met zijn rivieren, vlakten, meren en bergen te leren kennen. Zij willen ook de dieren zien en jagen, die hier leven. Dit alles zullen ze dan aan de mannen, vrouwen en kinderen van hun land kunnen vertellen.

De Arabieren en Wangwana betalen hongo! Maar wij zijn geen Arabieren. Wij blanken zijn veel machtiger. Als mijn volk wil vechten, dan slaan de Arabieren op de vlucht. Wij, witte mannen, hebben grote geweren, die als de donder zijn en de aarde doen beven. Daarmee kunnen wij kogels schieten zo groot als uw hoofd. Kijk hier, mannen van Mionvu, ziet ge deze kleine dingen?" Stanley toonde zijn revolvers. „Vlugger dan ge tot tien kunt tellen, kan ik hier tien mannen mee doden. Dat zal ik nooit doen, ik wil uw vriend worden. Ik wil met Mionvu als met een broer spreken. Spreek dus, o Mutware. Waarmee kan ik u helpen?"

Niettegenstaande zijn prachtige toespraak, moest Stanley een hongo van tien doti¹ stof betalen. En weer gaf men hem de verzekering dat hij nu ongehinderd naar Udjiji kon marcheren.

Er lagen nog vijf dorpen tussen Lukumu en Udjiji en in elk van die dorpen woonde een opperhoofd, dat hongo zou eisen. Daarom besloot Stanley 's nachts te marcheren en overdag te rusten. Zo kwamen ze buiten het land van de hebzuchtige negerkoningen.

Op 9 november, tegen het vallen van de avond, naderde de

¹ doti : vier meter.

karavaan het dorpje Niamtaga. Aanstonds bromden de tamtam boodschappen in het rond en uit alle dorpen liepen de inboorlingen naar het woud om er zich te verschuilen.

Zij dachten dat de krijgers van Mirambo naar Udjiji optrokken om de Arabieren daar aan te randen en uit te moorden. Vandaar hun angst. Daarna kwamen ze toch kijken en toen bekend werd, dat een blanke man in het dorp was aangekomen, drumde er meteen een massa vrouwen en kinderen voor de ingang van Stanley's tent. De nodige geschenken werden aan het opperhoofd gegeven en dat zwarte heerschap was erg in zijn nopjes.

Eindelijk kreeg Stanley tijd voor zichzelf. Met een zucht van verlichting ging hij zitten en liet Selim zijn laarzen uittrekken.

„Selim, morgen moeten die laarzen blinken als een spiegel. Haal mijn beste klederen uit de koffer en zorg ervoor dat mijn helm zo wit is als je nieuwe tulband. Leg ook een nieuwe gordel klaar. Morgen moeten we er netjes uitzien, Selim. Morgen zien we de oude man met de grijze baard.”

Bij het flikkerende licht van de kaars schreef hij die avond zijn dagboek bij. Morgen... dacht hij... morgen zie ik Livingstone.

3. DE ONTMOETING

De volgende vrijdag, 10 november, nog voor de middag, stond Stanley met zijn askaris en dragers op een heuvel aan de rand van het Tanganyikameer. Allen juichten van blijdschap nu het einde van de zware tocht zo nabij was.

Om elf uur waadden ze over de Liukirivier en kwamen in de weelderige tuinen, die Udjiji omringden. Nog één heuvel... en daar lag Udjiji zelf, in de schaduw van wuivende palmen.

„Kirangozi!"¹ bulderde Stanley. „Ontrol de vlag. Ga voorop en zwaai ze hoog en trots in de lucht. Jullie, askaris, dappere soldaten, blijf goed in het gelid en vuur je geweren af. Hou niet op met schieten tot we voor het huis van de blanke man zijn!"

¹ Kirangozi : gids.

Een donderend salvo rolde over de vlakte, waarin het dorp lag. In een oogwenk was de bevolking te been. Stanley richtte zich met stralende ogen tot zijn mannen.

„Jullie hebben me dikwijls verteld, dat de vis uit het meer zo goed is. Wij zullen er nu eens eten. Vis, bier en een lange rust wachten jullie! Voorwaarts... mars!”

De bevolking van Udjiji snelde de karavaan onder vreugdekreten en handgeklap tegemoet. Enkelen, die in Zanzibar geweest waren, herkenden de vlag met haar strepen en sterren.

„Bindera Kisungu! Bindera Merikani!”¹ riepen ze.

En opeens hoorde Stanley een neger in goed Engels „Good morning, Sir,”² zeggen.

„Hé, kerel, wie ben jij?” vroeg Stanley hem.

„Ik ben Suzi, de dienstbode van Dr. Livingstone,” zei de neger.

„Dus Dr. Livingstone is werkelijk hier?” vroeg Stanley verheugd.

„Ja, mijnheer.”

„Hier in het dorp?”

„Zeker, mijnheer. Ik kom er net vandaan.”

„Goede morgen, mijnheer,” klonk nu nog een andere stem.

„Hallo! nog iemand die Engels spreekt?” vroeg Stanley verrast.

„Hoe heet je, vriend?”

„Shuma, mijnheer!”

„Zo, Shuma, ik heb van je gehoord.”

Shuma grijnsde blij.

„Hoe gaat het met de gezondheid van de dokter, Suzi?”

„Niet heel goed, mijnheer. Hij is ziek geworden in Manyema.”

„Weet je wat? Loop vlug naar de dokter en meld hem dat ik er ben. Hij zal vast heel blij zijn.”

„Goed, mijnheer!” riep Suzi en als de wind holde hij weg.

Livingstone kon zijn oren bijna niet geloven, toen zijn dienaar er ademloos het grote nieuws uitflapte.

„Een blanke, die Engels spreekt?” vroeg hij ongelovig. „En hij kent mijn naam?”

Met nadruk hief Suzi zijn kin omhoog. Dat was zo de manier van de negers om ja te zeggen.

¹ *Bindera Kisungu*: de vlag van de blanken. *Bindera Merikani*: de Amerikaanse vlag.

² Goede morgen, mijnheer.

„En hoe heet hij?”

„Dat weet ik niet, meester, maar kijk! Daar komt hij al!” riep Suzi en hij danste van ongeduld en pret van het ene been op het andere.

Op het geluid van de schoten liepen ook de Arabieren van Udjiji naar buiten. Ze stonden nu in hun lange, witte kleren rondom de dokter. Tussen twee rijen joelende en lachende zwarten kwam de Amerikaanse vlag dichterbij. Een reusachtige neger met een brede glimlach op zijn glimmende gezicht, zwaaide ze heen en weer. Achter hem kwam een magere, gebruide man in rijbroek, vest en tropenhelm, alles zo vlekkeloos wit alsof het pas uit de winkel kwam.

Stanley van zijn kant, zag een vermoede, oude man met grijze knevel en bakkebaarden. Zijn rode jas en grijze broek waren versleten en gelapt. Het gouden boordsel om zijn blauwe pet had alle glans verloren. Dit was dus Livingstone, de man over wie men sinds jaren niets meer wist. Stanley had wel willen dansen en springen van vreugde, maar hij hield zich koel en deftig. Te veel nieuwsgierige ogen van Arabieren en inlanders waren op hem gericht. Heel waardig stapte hij dus op de dokter toe, nam beleefd zijn helm af en zei:

„Dokter Livingstone, als ik me niet vergis?”

„Inderdaad!” glimlachte de dokter vriendelijk, terwijl hij eveneens zijn pet afdam.

Ontroerd drukten de mannen elkaar de hand.

„Ik ben heel blij u te zien, dokter,” zei Stanley.

„Ook ik ben verheugd en dank God, dat Hij mij vergunt u hier welkom te heten.”

De Arabieren konden hun ongeduld en nieuwsgierigheid niet langer bedwingen. Ze wilden deze jonge blanke begroeten. Hij kwam toch uit Unyanyembe, waar er oorlog was met Mirambo en zijn gevreesde Ruga-Ruga.

„Yambo, yambo!” riepen ze hem toe.

Livingstone stelde hen voor:

„Mohamed ben Seli, Seid ben Medjid, Abed ben Suliman, Mohamed ben Gherib, Muini Khein...”

Stanley kon de vreemde namen niet onthouden, maar groette ze allen.

Toen verlieten de dokter en de reporter de opgewonden menigte en gingen rustig op de veranda van Livingstone's huis zitten om elkaar hun lotgevallen te vertellen.

En nieuws had Stanley wel voor deze man, die al jaren met geen blanke meer gesproken had. Hij vertelde van het Suezkanaal dat gegraven was. De schepen uit Europa moesten niet meer de eeuwenoude weg van Vasco da Gama rond Afrika naar Indië nemen. De oorlog tussen Frankrijk en Duitsland was uitgebroken in 1870 en de Pruisische legers hadden de Fransen verslagen. New-York aan de Atlantische en San Francisco aan de Stille Oceaan waren door de Pacificspoorweg verbonden. Generaal Grant was president van Amerika... Egypte werd door geleerden overstroomd...

En dan de brieven van zijn vrienden en vooral van zijn kinderen! De arme man voelde zich herleven. Nog geen uur geleden, dacht hij nooit meer iets van zijn kinderen te zullen vernemen, nooit meer met een mens van zijn ras te zullen spreken. Hij had zelfs even gedacht hier te zullen sterven, ver van zijn vrienden, in dit grote, vreemde land. En nu...! Als uit de hemel gevallen een blanke, een vriend, nieuws van thuis, medicijnen om zijn ziekte te genezen en stevig, smakelijk voedsel. De Arabieren hadden geurige rijstschotels gebracht, met brokken schapenvlees die in vette saus zwommen, een gebraden kip en platte koeken van gehakt vlees.

„Je hebt mij een nieuw leven gegeven!” riep Livingstone dankbaar uit. „Ik voel me weer sterk worden.”

Halimah, de negerin, die voor de dokter kookte, stond met rollende ogen te gapen, toen ze haar meester zo smakelijk zag eten.

De dokter vertelde nu over de tegenslagen bij zijn terugkomst in Udjiji : hoe de dronken kleermaker Sherif alles had gestolen en hoe hij zelf verplicht was honger te lijden terwijl de gemene dief er een lekker leventje leidde.

Het was al lang donker toen de mannen gingen slapen. In zijn bed, op een matras van palmladeren en met een berepels als deken, lag Stanley nog lang wakker. Hij voelde zich erg gelukkig. Hij had zijn taak volbracht. Livingstone was teruggevonden.

De dagen gingen in luie rust voorbij. De gezondheid van Livingstone werd met de dag beter.

Op een avond, even voor zonsondergang, zaten beide mannen

op de aarden bank onder de veranda. Stanley rookte zijn meerschuimen pijp. Livingstone keek naar de vlamme hemel. In Afrika valt de avond snel. Zoëven was de lucht nog vol speling van kleuren. Purpere schaduwen kropen onder bloedrode palmbomen en de verre bergtoppen fonkelden als goud... Fluwelig zwart kwam de nacht.

„Daar, achter die bergen, ligt een paradijselijk land, vol legenden en geheimen. Daar moeten ergens de bronnen van de Nijl zijn,” zei de dokter met zachte stem.

Het was nu volledig donker. Alleen de bergen gloeiden alsof ze in brand stonden. In huis hoorden de mannen de kiffstem van Halimah, de kokin, en de diepe lach van Suzi. Van uit de tembe¹ van Sherif klonk het getokkel van een inlandse gitaar. Ver weg huilden klaagvrouwen over een dode.

„In het begin van verleden jaar lag ik met zwerende, gewonde voeten in Bambambarre, halfweg Udjiji en Nyangwe. Acht lange maanden kon ik geen stap verzetten. Het was vreselijk. Het land voorbij Bambambarre was nog volkomen onbekend. Juist voor mijn aankomst had ik de Arabier Hassani Dugumbe ontmoet. Hij was de eerste Arabier die zich in die streken gewaagd had. Zijn karavaan kwam terug van een rooftocht, die hem negen ton olifantstanden had opgebracht. Enkele maanden later zwermden de Arabieren het land binnen. En ik zat daar, met mijn gewonde voeten en kon niets anders doen dan geduldig wachten en de bijbel lezen. Ik las en herlas de Exodus², vooral het gedeelte waar er sprake is van de jeugd en het leven van Mozes in Egypte. Ik dacht aan het verhaal, waarin verteld wordt dat Mozes met Mer, de dochter van de Farao, naar het zuiden trok, diep in het binnenlanden van Afrika. Hij stichtte daar te harer eer de stad Meru...

Waar lag Meru? Hoe ver was Mozes de Nijl opgevaren? Misschien lag de stad wel dicht bij de oorsprong van de Nijl. Misschien wel in dit onbekende land... Stel je maar eens voor, beste vriend, dat ik de puinen van Meru ontdekte! Ach, het waren misschien maar dromen. Ik had in die dagen niets beters te doen dan te dromen.

¹ Tembe : handelshuis.

² Exodus : tweede boek van Mozes, handelend over de uittocht van de joden uit Egypte.

En dan op een dag kwamen twee mannen uit het verre Katanga. Ze vertelden mij dat er, drie of vier dagen gaans ten zuiden van de kopermijnen, vier bronnen waren. Een zonderlinge berg lag tussen de vier rivieren die uit deze bronnen ontsprongen...

Toen dacht ik aan een ander oud boek. Herodotos¹ schreef het. In de vijfde eeuw voor Christus deed hij een reis naar Egypte. In de oudheid zochten de mensen al naar de bronnen van de Nijl. Geen van de schriftgeleerden van het oude Egypte wist iets over die bronnen te vertellen, behalve een schrijver uit Saïs. Hij zei: „Tussen de steden Syene en Elefantine liggen twee bergen waarvan de toppen scherp als een naald zijn. Deze bergen heten Crofi en Mofi. Tussen deze bergen liggen de bronnen van de Nijl. Ze zijn bodemloos diep. De helft van hun water vloeit naar het noorden, naar het land Egypte. De andere helft stroomt naar het zuiden, naar Ethiopië.”

„Het klinkt net als een sprookje,” zei Stanley glimlachend.

„Ja, ik weet het. Herodotos zelf geloofde er niet veel van. Ik ook niet. Tot die twee mannen kwamen. Toen begon ik te twijfelen.

Ik genas. De Arabieren keerden uit het binnenland terug met berichten over een grote rivier. Ze heet de Lualaba en loopt van het zuiden naar het noorden. Misschien was dat wel de Nijl. Ik vertrok op 16 februari met een kleine karavaan van tien man. Het land was dicht bevolkt. De Arabieren waren in volle oorlog met de inlanders. Gelukkig waren de Manyema heel vriendelijk voor mij. Ze zagen dat ik niet was als de Arabieren en geen slaven had en ze begroetten me steeds met een luid:

„Bolongo, bolongo!”²

Einde maart, de 29e geloof ik, bereikte ik Nyangwe en de Lualaba...”

Ademloos had Stanley geluisterd.

„En... heb je de bronnen van de Nijl gevonden?” vroeg hij.

„Nee. Zie je, ik was van plan met een grote prauw de rivier af te varen tot ik zes dagen later een zijrivier, de Lueki, zou bereiken. Die had ik dan stroomopwaarts kunnen volgen tot in Katanga, tot aan de vreemde heuvels en de bronnen van de Nijl.”

¹ Herodotos : Grieks geschiedschrijver, leefde van 484 v. Chr. tot ongeveer 425 v. Chr.
² Bolongo : vriendschap.

Livingstone zuchtte en staarde somber naar de enorme maan waartegen de bladeren van de palmbomen zich inktzwart aftekenden.

„En waarom heb je dat dan niet gedaan?”

„De inboorlingen wilden me geen prauw geven of verkopen. Zij zijn vreselijk bijgelovig. Ze dachten dat ik de oorlog op de andere oever van de Lualaba zou brengen. Ik bleef maanden lang in Nyangwe, wachtend om mijn plan te kunnen uitvoeren. Toen kwam die vreselijke dag, die marktdag, waarover ik je verteld heb. Dugumbe wou me helpen om naar Katanga te reizen. Na de vreselijke moordpartij van zijn mannen, kon ik niets meer van hem aannemen. Zo kwam ik terug naar Udjiji.”

„Om te ondervinden, dat Sherif je hele voorraad stof en kralen had verbrast,” vulde Stanley aan. „Fijne schurken, die Arabieren.”

„Ik kan je verzekeren, beste Stanley,” zei Livingstone met vaste stem, „dat ik heel gelukkig zou zijn, als ik een einde had kunnen maken aan de slavenkaravanen tussen Udjiji en Zanzibar, veel gelukkiger dan door het ontdekken van al de bronnen van de Nijl.”

De beide mannen zwegen nu. Ze luisterden naar het doffe bonzen van de tamtam. Ergens, in een van de dorpen langs het meer, was het feest en dansten de negers op het grote dorpsplein.

Stanley schraapte zijn keel.

„Dokter,” begon hij.

„Mmm!” gromde Livingstone.

„Dokter, volgende maand is het Kerstmis. Zou je niet bij je kinderen en vrienden in Engeland willen zijn?”

„Ja...” zei de dokter peinzend. „Ja, dat zou ik wel willen.”

„Wel... wat houd je eigenlijk tegen?” vroeg Stanley.

„Ik kan niet terug naar Engeland, voor ik weet of de Lualaba de Nijl is en voor ik weet of de heuvels met de bronnen werkelijk bestaan. Nee, jonge vriend. Ik ben nu te dicht bij mijn doel.”

„Je zou toch beter naar Engeland gaan, om weer helemaal gezond te worden. Denk eens aan, hoe blij je dochter en je zoon zouden zijn. En niet alleen je kinderen, maar ook je vrienden, wat zeg ik, heel Engeland zou je ontvangen en vieren als een held.”

„Nee, nee, ik blijf hier. Ik voel dat het mijn laatste kans is om

mijn werk tot een goed einde te brengen. Helemaal gezond word ik nooit meer. Ik denk zelfs, dat ik niet lang meer zal leven."

„Onzin!" bromde Stanley. „Je ziet er al heel wat beter uit, dan toen ik je voor het eerst hier zag. Je wordt weer zo gezond als een vis."

„Ik voel me ook veel beter, maar genezen... nee, daarvoor ben ik te lang zonder geneesmiddelen geweest. Afrika maakt je vroeg oud. Kijk maar naar mijn grijze haren en ik heb geen enkele tand meer in mijn mond. Nee, nee, beste vriend, ik ga niet mee naar Engeland. Zodra ik weer sterk genoeg ben, trek ik weer de binnenlanden in."

„Dokter, ik wou je iets voorstellen."

„Ik luister!" zei Livingstone droogjes.

„Ik heb de boeken van de ontdekkingsreizigers Burton en Speke gelezen. Je weet, dat ze het noordelijk gedeelte van het meer hier wilden onderzoeken?"

„Ja, dat weet ik. In 1869 heb ik hetzelfde willen doen, maar de inlanders en de Arabieren vroegen zo'n hoge prijzen voor een boot, dat ik mijn plannen maar uitgesteld heb."

„Wel, dokter, wat zou je er van denken als we eens samen op ontdekkingsreis gingen? Er zal hier wel een prauw te krijgen zijn, denk ik. Je kan in de boot fijn rusten en op het water is het altijd minder warm dan hier. Er moet aan het noordelijk uiteinde van het Tanganyikameer ook een rivier zijn..."

„De Ruzizi, bedoel je?"

„Juist. Het kon wel eens zijn dat die rivier in verbinding staat met de Nijl. Misschien vinden we wel een weg om langs de Nijl en de zijrivieren in Manyema te geraken. Denk eens aan, dokter, hoe makkelijk de reis naar deze streken zou worden als die vreselijke karavaanweg van Zanzibar naar Udjiji kon afgeschaft worden."

„We kunnen wel een prauw van Seid ben Medjid krijgen, denk ik. Ik ken ook een paar Wadjiji die als gids kunnen dienen. Ik denk wel dat ik binnen de week sterk genoeg zal zijn om deze boottocht te maken. Ach Stanley, goede vriend, ik kan je niet genoeg bedanken. Je geeft me werkelijk opnieuw moed en kracht om toch nog een laatste reis in Manyema te ondernemen."

4. OP ONTDEKKINGEN UIT

Seid ben Medjid had hun onmiddellijk een grote prauw gegeven. Ze mochten die zo lang gebruiken als ze maar wilden.

Na vijf dagen varen legden ze in Mukungu aan. Tot nog toe had hun ontdekkingsreis eerder op een pleziertocht geleken. Het opperhoofd van Mukungu, omringd door zijn krijgers, kwam hen hier tegemoet en eiste dat ze hongo of tol betalen zouden.

„Nou dokter," lachte Stanley. „Dat is een werkje voor jou!"

„Wat verlangt de Mateko¹ van Mukungu van ons?" vroeg Livingstone rustig.

„De Witte Mannen zijn rijk en machtig. Geef mij een hongo van twee doti goede joh² en gij zult uw reis rustig kunnen voortzetten."

„En wat zal de Mateko ons geven?" vroeg Livingstone fijntjes glimlachend.

„Niets! De dag is ten einde, het is nu te laat om geschenken te geven. Wanneer ge langs hier terug komt, zal ik u voedsel en drank geven."

Nog steeds glimlachend antwoordde de dokter:

„Als de Mateko van Mukungu onze terugkeer wil afwachten om ons iets te geven, zullen wij ook tot die tijd wachten om de hongo te betalen."

De hoofdman wist niet zo gauw wat hij hiervan moest denken. Daarom kwam hij weer met zijn eerste vraag voor de dag.

„De musungu³ zal eerst hongo moeten betalen!" bromde hij een beetje onzeker.

„Wel, breng ons dan een schaap, een klein schaapje maar. Het is wel laat, maar onze magen zijn helemaal leeg. We hebben vandaag nog niet gegeten."

Het oude opperhoofd twijfelde nog even, maar gaf dan toch toe. Hij keerde naar zijn dorp terug. Een weinig later brachten twee negerinnen een spartelend lam. Achter hen volgden vier meisjes met aarden kruiken vol palmwijn boven op hun hoofd.

¹ *Mateko*: hoofdman.

² *Joho*: rood laken.

³ *Musungu*: blanke man.

Het lam werd dadelijk geslacht en boven een vuur gebraden.

Het hele dorp verdrong zich vóór de tent van de blanke mannen. Ze wilden eens kijken hoe die vreemde mensen met de witte huid aten. Toen ze zagen hoe de gerechten van borden werden gegeten en met een vork naar de mond gebracht en hoe die gekke blanken op een stoeltje aan een tafel zaten, lachten ze zich krom. Ze waren niet de enigen die zoveel pret hadden. Ook de mannen van Stanley en Livingstone waren in een vrolijke bui. Dat kwam door de lekkere palmwijn. Suzi, de helper van de dokter, kroop die avond stomdronken in het bed van zijn meester en was er met geen lieve woordjes uit te krijgen. De roeiers vergaten die nacht de wacht bij de boot te houden, want de koppige palmwijn had hen zoetjes in slaap gewiegd. De volgende dag was al de suiker van de dokter verdwenen, samen met een zak meel, het grootste gedeelte van de geweerkogels en het peillood waarmee de diepte van het meer gemeten werd. Natuurlijk wist het opperhoofd niet wie de dieven waren. Heel wat lichter geladen stak de prauw die morgen van wal.

En weer gleden de vredige dorpen met hun vruchtbare velden en hun eeuwige palmbomen voorbij. Dicht langs de kust paddelden vissers hun slanke prauwen door de schuimende golven. Kinderen speelden in het ondiepe water, terwijl hun moeders in de schaduw van de bomen toekeken. Slechts op enkele plaatsen waren de inlanders vijandig. Op een keer gooiden woedende strandbewoners met stenen naar de boot. Stanley, die nogal driftig van aard was, wou hen onmiddellijk een paar kogels toesturen, maar de dokter hield hem zwijgend tegen. Dezelfde avond werden ze gedurende het avondmaal door een bende zwarten omsingeld en konden met moeite ontsnappen. Weer wou Stanley zijn wapens gebruiken en nogmaals hield de dokter hem kalm en vastberaden tegen.

„Niet te haastig, jonge vriend. Als zoiets nodig is, zal ik je wel waarschuwen.”

Tenslotte was het bij de Luvumbakaap toch bijna op een gevecht uitgedraaid. Ze hadden hun prauw daar op het droge getrokken en wilden er de nacht doorbrengen want loodgrijze donderwolken voorspelden een hevige storm.

Stanley was na het middageten op zijn veldbed in de tent gaan

liggen. Plotseling werd hij door het geluid van woedende stemmen gewekt. Zijn helper Selim riep verschrikt :

„Sta op, Meester! De Wasansi vallen aan.”

Stanley greep zijn revolvers en sprong naar buiten. Hij bevond zich bij zijn eerste stap buiten de tent al te midden van de woedende inboorlingen. Een tiental van de roeiers waren achter hun boot gesprongen en hielden hun geweren op de razende mannen en vrouwen gericht. Livingstone was nergens te zien.

„Ho, Selim, waar is de dokter?” snauwde hij zijn oppasser toe.

„Hij is naar de bergen gegaan, met het kompas in de hand!” antwoordde Selim, die grauw zag van angst.

„Was hij alleen?”

„Nee, Shuma en Suzi waren bij hem.”

„Bombay! Neem twee man mee en zoek de dokter. Zeg hem zo vlug mogelijk naar het kamp te komen.”

Maar de dokter stond al op een heuveltop dichtbij en keek met een glimlach naar het toneeltje beneden hem. Een dronken jonge neger, de zoon van het opperhoofd, stond aan het hoofd van de inlanders en ging te keer als een bezetene. Hij sloeg met zijn gordel op de grond, zodat het zand in wolkjes opstootte. Hij gilte dat geen enkele Arabier of Wangwana ongestraft door zijn land zou trekken. De opgezweepten menigte achter hem brulde goedkeurend. Enkel deden zelf schijnaanvallen met geheven lans. Toen verscheen het oude opperhoofd zelf. Hij was niet minder dronken dan zijn zoon, maar maakte veel minder leven.

Intussen was de dokter in het kamp aangekomen en vroeg kalm wat er gaande was. De gidsen vertelden hem, dat een van de zoons van het oude opperhoofd in Udjiji door een Arabier, een zekere Khamis, vermoord was. Die moord had de vrede tussen de Wasansi, zoals hun stam heette, en de Arabieren verbroken. De inboorlingen hielden hen ook voor een soort Arabieren en wilden hen te lijf.

„Een salvo van onze geweren en we hebben dit boeltje schoon-geveegd, dokter,” zei Stanley rustig.

De dokter keek zijn vriend afkeurend aan.

„Ik hou niet van geweld,” zei hij stug. „Wij hebben het recht niet mensen te doden. Ik ben er zeker van dat we ze met een

paar zachte woorden en een klein geschenkje tot andere gedachten kunnen brengen.”

Zich naar de negers kerend zei hij, terwijl hij zijn mouw oprolde en zijn naakte arm liet zien :

„Kijk! Ik ben geen Arabier en ook geen Wangwana. Ik ben een blanke. De Wangwana en de Arabieren hebben een huid van een andere kleur. Wij zijn niet van hun ras. Nooit heeft een blanke u kwaad gedaan. Wij, witte mannen, zijn uw vijanden niet. Wij komen hier als vrienden.”

Als bij toverslag bedaarde het tumult. Zelfs het dronken opperhoofd en zijn zoon werden kalm. Met een huilerige stem kloeg het oude opperhoofd over de moord op zijn zoon. Plotseling liep hij met grote sprongen heen en weer en zwaaide dreigend met zijn speer. Met dronken stem hilde hij allerlei onverstaanbare woorden en bracht zichzelf opeens een lanssteek in het been toe.

„De Wangwana steken mij met hun speer!” kermde hij. Opnieuw sprongen de inlanders heen en weer en kakelden met hun keelstemmen als een troep verschrikte kippen. Er gingen er zelfs een heel deel aan de haal. Een oude vrouw die een stok had waarin een hagedis uitgesneden was, liep nu naar het opperhoofd toe. Ze tierde en jammerde boven al de anderen uit.

„Lo, lo, lo Kisesa. Wil jij de ondergang van je volk? Waarom neem je de geschenken van de Witte Mannen niet aan? Zie je niet dat ze machtig zijn? Zij hebben vuurstokken en kunnen ons doden. De oude Witte Man geeft je vrede en geschenken. Neem die aan.”

Andere vrouwen kwamen nu ook toegelopen en weldra was het onthutste opperhoofd omringd door een bende kijkende vrouwen, die allen eisten, dat hij met de Witte Mannen vrede zou sluiten.

De vrede werd dan ook gesloten. Maar Stanley vond het toch maar beter de tent af te breken en alles klaar te maken voor een haastig vertrek. Terwijl Livingstone nog onderhandelde werd de boot stilletjes in het water geschoven. Alles verliep rustig en in vrede namen allen afscheid van mekaar.

De Ruzizi rivier werd na twee weken varen bereikt. Ze bleek niet uit het meer weg te vloeien, maar wel van het noorden naar het

zuiden in het meer. Het was dus de bovenloop van de Nijl niet, want die vloeide van het zuiden naar het noorden. Het riviertje krioelde van krokodillen en was erg ondiep. Ruhinga, een opperhoofd uit die streek, vertelde hun dat de Ruzizi dicht bij een meer, het Kivumeer geheten, haar oorsprong had. Het land waarin ze nu waren heette Boeroendi.

Na achtentwintig dagen waren ze weer in Udjiji. Hun „picnic”, zoals Livingstone hun verkenningstocht heette, was ten einde...

5. AFSCHIED

De weken vlogen voorbij en de dag brak aan waarop Stanley terug naar de beschaafde wereld wilde. Hij was immers reporter en moest in zijn krant vertellen hoe hij Livingstone weergevonden had. En zo gingen ze dan na Kerstmis, in volle regenseizoen, op weg naar Unyayembe. Met twee prauwen volgden ze de boorden van het wonderschone Tanganykameer, naar het zuiden toe. De dragers volgden de kust langs de landweg. Zo ging het kalmpjes en gemakkelijk tot aan Urimba. Van daar werd de tocht te voet voortgezet. Er gebeurde niet veel tijdens deze reis. Na tien dagen kwamen ze op een weg, die Stanley al kende. Hij had hem immers gevolgd toen hij naar Udjiji marcheerde. Stanley kreeg weer koorts-aanvallen en de dokter verpleegde hem als een broer. Livingstone zelf had pijnlijke, gewonde voeten. Zijn schoenen hingen aan flarden en hij was verplicht op een van de ezels te rijden. Op een dag, na een vermoeiende mars van bijna dertig kilometer, werd de karavaan overvallen door een zwerm wilde bijen. Livingstone, die op zijn ezel vooraan reed, werd erg in zijn aangezicht en zijn handen gestoken. Die avond schreef hij in zijn dagboek heel droogjes :

„De bijen gaven me een pijnlijk hoofd. De ezel was er erger aan toe... hij stierf binnen de twee dagen.”

Op 31 januari kwamen ze in Mwaru aan en ontmoetten er de karavaan van een slaaf, een zekere Leyd ben Heyd. Van hem vernam Stanley dat Shaw te Kwikara gestorven was. Van de drie blanken, die vanuit Zanzibar vertrokken waren, bleef nu alleen Stanley over.

De twee mannen waren echte vrienden geworden. Stanley vertelde de dokter zelfs over zijn droevige jeugd, iets waar hij anders met niemand over sprak.

„Zie je, dokter, ik ben eigenlijk geen Amerikaan. Ik ben in Wales geboren, in Denbigh. Mijn naam is eigenlijk niet Stanley.

Mijn vader heette John Rowlands en ik werd naar hem genoemd. Ik heb hem nooit gekend. Hij stierf toen ik twee jaar was. Moeder ging kort na zijn dood als dienstbode in Londen werken. Ik werd aan de zorgen van mijn beide ooms toevertrouwd. Die gaven me op hun beurt aan een paar oude mensen, die me wel wilden groot brengen voor een halve kroon in de week. Toen ik vijf jaar was, vonden mijn ooms het welletjes en stuurden me naar een werkhuis te Sint-Asaph. De meester van de werkhuissschool was een halve gare. Voor een niemandal greep hij naar zijn zweep en ranselde er ongenadig op los. Ik kan je verzekeren, dokter, het was er een hel. Op een keer, ik was toen al vijftien, ging de meester me weer met de zweep te lijf. Ik lag op de vloer en weerde de slagen zo goed mogelijk af. Hij stond over mij gebogen, zijn gemene troniek rood van inspanning. Ik keek naar zijn wrede, grijnzende mond en naar de koude slangeogen achter de belachelijk kleine brilglazen en plots stampte ik met alle geweld in dat hatelijke gezicht. De kerel tuimelde achterover en kwam hard met zijn hoofd op de vloer terecht. Voor hij kon overeind krabbelen had ik de zweep uit zijn hand gerukt en al die ellendige jaren van pijn en tranen gaven mij de kracht van een man. Ik sloeg, tot hij niet meer bewoog..."

„Je hebt hem toch niet...?“ fluisterde de dokter ontzet.

„Nee. Hij was niet dood. Wil je geloven, dokter, ik heb sindsdien heel wat meegemaakt, maar van die jaren in het werkhuis kan ik nu nog akelig dromen.“

„Hebben ze je erg gestraft na het voorval met die meester?“

„Nee, die kans kregen ze niet. Ik klauterde over de muur en vluchtte. Ik ging naar mijn grootvader, die een rijke boer was, maar die wees me de deur. Toen klopte ik bij mijn ooms aan. De ene was nu slager en de andere herbergier. Ze lieten me allebei verstaan dat ze me konden missen als kiespijn. Bij een neef, die onderwijzer was, verdiende ik een tijdje de kost als hulponderwijzer. Daarna kwam ik bij een tante in Liverpool terecht. Ook daar duurde het niet lang of ze lieten me verstaan, dat mijn eetlust te groot was. Ik was intussen achttien geworden. Ik ging als scheepsjongen aan boord van een Amerikaans schip. Hier werd ik slechter dan een hond behandeld. Zonder een cent op zak verliet

ik in Amerika het schip en dwaalde hongerig door de straten van New Orleans. En toen ontmoette ik de man waaraan ik alles te danken heb. Hij was een handelaar in katoen. Hij heette Henry Stanley. Ik heb zijn naam aangenomen..." Stanley zuchtte en keek naar de etende negers. Hij had vandaag een zebra geschoten en het vlees kiste boven de vuren en pruttelde in de aarden kookpotten.

„Mijn geluk duurde maar twee jaar,“ vervolgde Stanley. „Mijn pleegvader stierf en weer stond ik zonder een cent en zonder vrienden eenzaam op de wereld. Ik werd nu achtereenvolgens soldaat in de oorlog tussen de zuidelijke en noordelijke staten van Amerika, matroos, scheepsschrijver, en eindelijk reporter. Ik heb het nu goed. Ik ben een tamelijk rijk man, maar ik ben nog steeds eenzaam. Mijn beroep jaagt me over de hele wereld en ik heb geen tijd om vrienden te maken.“

„Ja, eenzaam..." zuchtte Livingstone. „Ook ik zal eenzaam zijn als je weer weg bent, beste vriend.“

14 maart 1872. Livingstone en Stanley waren al bij het krieken van de dag opgestaan. Vandaag ging Stanley terug naar de kust. Beide mannen waren treurig en aten hun ontbijt met lange tanden.

„Ik zal hier twee man achterlaten voor het geval je nog iets vergeten mocht hebben, dokter,“ verbrak de reporter de stilte. „Ik zal in Tura wachten... En nu dokter..."

„O, ik ga nog een eind met je mee, ik wil je zien vertrekken.“

„Dank je,“ zei Stanley ontroerd.

Ze wandelden naast elkaar. De dragers hieven met hun keelstemmen een lied aan. Stanley keek peinzend naar het sterke gezicht van zijn vriend. Misschien zag hij het voor het laatst.

„Dokter, de beste vrienden moeten toch eens scheiden. Je hebt me al een flink eind vergezeld. Ga nu maar terug naar huis.“

„Goed, maar laat me je eerst nog eens hartelijk danken voor wat je voor mij gedaan hebt. Niet velen, al waren ze zelfs grote reizigers, zouden het je nadoen. Moge God je veilig thuis brengen, mijn vriend, en moge Hij je zegenen.“

„Ik hoop je eens gezond en wel in ons midden te zien, beste vriend! Vaarwel!“

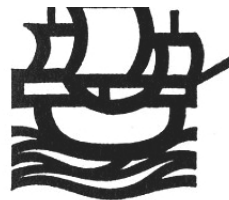
„Vaarwel!” zei Livingstone hees.

Ze drukten elkaar warm de hand, maar spreken konden ze niet meer.

„Voorwaarts, mars!” bulderde Stanley tot zijn mannen. „Wat sta je daar te kijken! We gaan naar huis!”

En Stanley begon zijn tocht naar de beschaafde wereld. Achter hem stond Livingstone, gebogen, leunend op zijn stok en keek hem na...

Livingstone is in Afrika overleden, op 1 mei 1873, dus ruim een jaar nadat hij afscheid had genomen van Stanley.

HISTORISCHE VERHALEN

VOOR DE JEUGD : *verschijnen maandelijks behalve in juli en augustus*

Hieronder de titels van de 17de reeks!

RIKA MUCHEZ : Negende Thermidor jaar II

A. TOEN : Jan Oscar de Gruyter

L. VERMEULEN : Stanley vindt Livingstone

J. HUMBLE en C. VAN RODE : Julius Caesar

J. VAN CALSTEREN : De getouwen liggen stil

G. VAN CAMP : Vikingen varen west

TJ. DE VRIES : Hongerwinter in Holland

E. VANDEWALLE : Het beleg van Calais

W. MEYERS : Waterloo

C. VERLEYEN : Suez

In *Het Volk* van 8 juli 1969, lazen wij het volgende :

De Sikkel publiceert maandelijks een historisch verhaal bestemd voor leerlingen tussen 11 en 15 jaar. Het geeft kleur en leven aan het geschiedenisboek, er wel op lettend te vermijden grove vergissingen en verouderde voorstellingen betreffende feiten, personen en toestanden, waarover een wetenschappelijke traditie bestaat. Ieder verhaal is geïllustreerd en tevens voorzien van een situatiekaartje.